

EÖRSI LÁSZLÓ:

Angyal István levele a Markó utcai fogságból

Angyal István építészvezetőt, a hithú forradalmárt, a legendás felkelőparancsnokot 1956. november 16-án tartóztatták le a karhatalmisták. Ezzel megkezdődött két évig tartó fogsága, amelynek kivégzés vetett véget – pontosan negyvenkét évvel ezelőtt – 1958. december 1-jén. A börtönben, 1956. november 25-én, december 4-én és 8-án keltezett önvallomásai – amelyek megjelentek a Pesti Szalon kiadásában (1991), illetve a *Múltunk* című folyóiratban (1995/4) – rendkívül fontos s egyben döbbenetes kordokumentumok. Ezekből pontos ismereteket szerezhetünk a forradalom történetének részleteiről, a fegyveres és fegyvertelen harcokról, a résztvevőkről (köztük Nagy Imréről és Kádár Jánosról is) és egy elvhu forradalmár nézeteiről.

lyesírási hibákból is kitűnik. Ezeket kijavítva, de egyébként változatlanul tesszük közzé a levelet.

*

Kedves Bertikém¹ és Apukám!

Értesítésekből úgy érzem, hogy arról, ami velünk történik, nem adnak felvilágosítást nektek, vagy ha igen, úgy azok hamisak. A kabátot és sálát Péter² képeivel együtt megkaptam.

A pénzről mi nem kapunk értesítést, csak arról tudjuk, hogy érkezett, ha cigarettát hoznak részünkre. Október óta két ízben kaptam, és ha társaim nem adnak, legfeljebb a fogaimat szívhatnám. Hetek óta nincsen cigarettám; most sincs. Egy ízben kaptam 25 dkg savanyú cukrot is, és ezzel azt hiszem, érzékeltettem a helyzetet. Adj ehhez 12 emberrel egy akkora helyiségben, mint a Te kisszobád, underórt, kevés zsír és hústalan ételeket és előtted a kép.

Előírás szerint könyvet adniok kell, de olvashatatlan, egy darab könyvet adnak 12 embernek hetenként, és hogy múlt év január óta 15 drb könyv forog itt, azellen tenni belülről mit sem lehet. Az örök ügy bannak a politikai foglyokkal, hogy csak a német vagy a nyilaskeresztes legénységgel hasonlíthatom össze.

Ez az eszmei irányítás itt: a politikai fogoly bűnöző, a közbűntényes fogoly megtévedt ember. Ez

érvényesül az ítéletekben, a bánásmódban, a kedvezmények terén.³ Mindez *[olvashatatlan szó – E. L.]* csak felháborít, szikrányit sem panaszkodni akarok, többet elbírok és elbírtam már életemben, mint ez volt eddig.

Értsünk szót, nem szándékom értelmetlenül elpusztulni, nem esztelelenül a falnak rohanni, de ma megalkudni sem tudok a tényekkel, ebben pedig a velem szemben tanúsított különleges bánásmód rendkívül hasznos fegyvert ad a kezünkbe. Hogy ezt kihasználhassam, ahhoz olyan védő kell, aki mer védeni is. Nem tudom, Futó dr. ilyen-e? Egyáltalán ismeri a mai formájában az ügyet, tud-e, még mielőtt a bíróság elé kerülök, tenni valamit azért, hogy milyen tanács elé kerülök. Első lépés lenne Tutsek vagy Tóth Matild kezéről kivenni és Lakatos vagy Mikes kezébe juttatni az ügyet.⁴ Ezt elérni nehéz, de lehet. Tud-e tenni valamit itt?⁵

Nagyon szeretném, ha erről a kérdéstről megnyugtatóan tájékoztatnál. Folyik egy per, ami döntő fontosságú részemre. [A] Dr. Halász-tanács tárgyalja Onestyák és társai ügyét.⁶ Jó lenne, ha Fejes⁷ meghallgatna egy-két ülést és az ítélet indoklását, hogy ott mit mondanak rólam.

Egyedül engem zárnak el ilyen hosszú időre a védelemtől és hozzám tartozóimtól. Ezenkívül kényére-kedvére ráncigál vissza a Fő utca, nem hagyva nyugtot hosszabb idő-

re. Mégis élek, szeretnek társaim és hatok rájuk, segíték védekezésükben, naponta együtt vagyok sétán Sándor Andrással⁸ és Rácz Sándorral⁹, akiket még kintről ismerek, és akik nagyon féltenek engem. Ebben sokan osztják nézetüket azok közül, akik higgadtan ítélik meg a történeteket, különösen azóta, hogy Iván Kovács Lászlót, a Corvin köz vezetőjét kivégezték¹⁰, és az ítéletek esztelensége ismét uralkodóvá lett, az én helyzetem is romlott.

Szirmaiék leválasztása (tárgyalás febr. 5.) és az én ügyem ismételt halasztása¹¹ azt a hitemet erősíti meg, hogy végül is egyedül kell képviselnem és viselnem az eseményekből folyó következményeket.

Az a tehetetlenség, ami a védelmet jellemzi, és az a tény, hogy az ország megnyugodott a fordulatban, elengedhetetlenné teszi a következő kérdésemet: védelmemet el tudja-e látni Futó dr.? Ha igen, hogy lehetséges, hogy nem tud változtatni azon a méltánytalan helyzeten, amelyben én vagyok egyedül 10 000 előzetes letartóztatott közül? Nem akar változtatni rajta, erre építi a védelmet? Miért?

Ha pedig nem tudná ellátni a védelmet, változtatásokat védőt, és próbáljátok meg dr. Bajor Lászlót (Alkotmány u. 13.), aki Kádár Jánost védte évekkal ezelőtt, és akihez volna bizalmam. Persze Futó dr.-t megszerettem, és szeretném, ha ügyemben nem lenne tehetetlen, az azonban, hogy a minimális jogokat

nem tudja érvényesíteni, fenntartásokra késztet.¹² Én is vallom, hogy életet nyer, aki időt nyer, de...

¹ Angyal István édesapjának második felesége. Angyal édesanyja és az egyik nővére Auschwitzban halt meg, ahová őt is elhurcolták.

² Angyal Péterről, a fiáról van szó, aki akkor négyéves volt.

³ Ezt más források is megerősítik.

⁴ Angyal ekkor már túl volt az első tárgyaláson, ami 1957 májusában zajlott le, B. Tóth Matild elnökletével. Ekkor pótnyomozást rendeltek el ellene, hogy ennek végzetével az igazság vádját a népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésével és egyéb vádakkal egészítsék ki. Úgye a leghírhedtebb vérbíróhoz, Tutsek Gusztávhoz került. Lakatos Imre (aki másodfokú tanácselnök volt, tehát ekkor még nem vezethette volna a tárgyalását) és Mikes István bírók által vezetett perekben ritkán mondtak ki halálos ítéleteket.

⁵ Az ügyvédeknek nem volt módjuk ilyen változtatásra.

⁶ A Ferenc téri felkelők peréről van szó. Onestyák Lászlóék a forradalom idején kapcsolatban álltak az Angyal István vezette Tüzoltó utcai felkelőkkel.

⁷ Fejes Endre lehet, aki Angyal barátja volt.

⁸ Sándor András írórt november végén tartóztatták le, 1960-ban szabadult.

⁹ Rácz Sándor szerszámkészítő lakatos, a Központi Munkástanács elnökét 1958-ban életfogytiglanra ítélték. 1963-ban szabadult.

¹⁰ Ez 1957. december 30-án történt.

¹¹ Eredetileg a Szirmai Ottó rádiódramaturg és 11 társának pere 1958. február 5-én indult, és március 3-án ehhez kapcsolták Angyal Istvánnak és négy Tüzoltó utcai felkelőnek az ügyét. A 17 vádlott közül Angyal és Szirmai végeztek ki.

¹² Nyilvánvalóan a kiszolgáltatott helyzet, a szörnyű viszonyok, a kedvezőtlen fejlemények az ügyvéd tehetetlenségét, puhányságát sejtették. A periratok azonban azt mutatják, hogy Futó Barnabás mindent megtett, amit megtehetett. 1995-ben elmondta nekem, hogy a per egész életére megviselte.